

De Dakhla-oase: in de voetsporen van Harchoef? Onderzoeksteam ontdekt karavaanweg in Egypte

Anouk Vanherf

foto: Rob Stevens

*Toen Howard Carter in 1922 het graf van de Egyptische farao Toetanchamon ontdekte, had de wereld het geweten. ‘Egyptologische vondst van de eeuw!’, blokletterden de kranten. Deze ontdekking en Carters geheimzinnige dood kort nadien spreken nog steeds tot de verbeelding. Tegenwoordig heeft de oude Egyptische beschaving al heel wat minder geheimen. Toch zijn wetenschappers nog steeds naarstig op zoek naar ontbrekende stukken in de grote puzzel van deze fascinerende cultuur. Het team van **Harco Willems**, professor Egyptologie aan de K.U.Leuven, slaagde erin om zo een stukje bij te dragen. In december 2000 ontdekten ze een karavaanweg. Mogelijk is deze route de weg die beschreven wordt in het reisverslag van Harchoef, een klassieke tekst in de Egyptologie.*

In de jaren ‘70 startte de Egyptische regering met de aanleg van asfaltwegen in de woestijn. De moeilijk bereikbare oasen werden zo toegankelijk voor de moderne wereld. Dit was meteen het startsein voor wetenschappers om deze tot nog toe onontgonnen gebieden te onderzoeken. In 1977 startten de werken in de Dakhla-oase, een grote oase 800 km ten zuidwesten van Caïro. Een multidisciplinair team bestudeert er sindsdien de relatie tussen milieu en de geschiedenis van de menselijke activiteit in de regio. Al snel werd in de oase een grote stad blootgelegd, die rond 2300 v. Chr. een belangrijk handelscentrum moet zijn geweest: *Ayn Asil*.

In de buurt van de ruïnes van Ayn Asil wezen een aantal locaties op menselijke activiteit. Op een aantal heuveltjes in een kring rond de oase werden namelijk hutten aangetroffen vanwaar men een magnifiek uitzicht had over de onmetelijke woestijnvlaktes. De onderzoekers hadden blijkbaar te doen met uitkijkpunten. Het vermoeden rees dat Ayn Asil wel eens gelegen kon zijn op het kruispunt van handelswegen. In 1998 werd Harco Willems bij dit onderzoek betrokken.

Honderd jaar ouder

“De hutten zijn een soort schuilplaatsen, opeengestapelde stenen in de vorm van een hoefijzer, waar je beschut zit tegen de wind. Ingriffingen in de rotsen tonen dat mensen er iets hebben zitten tellen, al is het niet duidelijk wát. Verder zijn afbeeldingen aangetroffen van woestijnwild en handen en voeten. Aan het grote aantal ingekraste vulva’s te merken, moeten hier mannen verbleven hebben die met dit kerfwerk de tijd doodden. Dit repertoire keert terug in de 14 hutten die we tot nu toe gevonden hebben. Het vermoeden bestond dat deze punten gerelateerd waren aan de plaatsen waar de karavaanwegen de oase binnenkwamen. Maar het probleem was dat het gebied als militaire zone wordt beschouwd en dus niet vrij toegankelijk is. Pas eind 2000 kregen we toestemming onze vermoedens te testen.”

In eerste instantie troffen Harco Willems en zijn team - Willems’ echtgenote en de Duitse wetenschapper Olaf Kaper - nieuwe wachtposten aan. Opvallend was dat ze in een noord-zuidelijke lijn achter elkaar lagen. “Wij vermoedden bijgevolg dat de karavaanroute naar de Soedan gelopen moet hebben.”

In december 2000 ontdekte het team in de nabijheid van een ‘nieuw’ wachthokje een weg vanuit de oase naar het Nijldal. “Langs de weg en bij een aantal wachtposten hebben we Egyptische keramiek gevonden die uit 2450 voor Christus dateert. Het is de vroegst aantoonbare keramiek die in de Dakhla-oase aangetroffen is. Uit onderzoek bleek dat deze keramiek niet in de oase zelf geproduceerd is, maar vervaardigd is uit Nijlklei. Waarschijnlijk is deze keramiek dus meegenomen door reizigers die in het Nijldal vertrokken. De oudste resten die in de stad in Ayn Asil aangetroffen zijn, zijn onge-

veer een eeuw jonger dan deze keramiek. Het is dus meteen een bewijs dat de handelsexpedities vanuit het Nijldal honderd jaar vroeger begonnen zijn dan tot nu toe werd aangenomen.”

Harchoefs reisverslag

Dat de oude Egyptenaren handelsexpedities vanuit het Nijldal opzetten, was al langer geweten. In een aantal graven zijn teksten aangetroffen van handelsreizigers die berichten over hun expedities. De bekendste teksten zijn van de hand van een zekere Harchoef, van wie drie reisverslagen overgeleverd zijn. In het tweede reisreisverslag beschrijft hij gedetailleerd de weg die hij gevolgd heeft om uiteindelijk in Nubië, ten zuiden van Egypte, terecht te komen. Het is heel goed denkbaar dat Harchoef het in zijn reisverslag heeft over de karavaanroute die Harco Willems en zijn

Mannen krasten vulva's in steen om de tijd te doden. Rechts de hiëroglief voor 'liefhebben'.

team ontdekt hebben. “De tekst van Harchoef is een klassieker die elke egyptoloog in zijn opleiding moet lezen. Hij dateert uit 2350 voor Christus en bevat enorm veel informatie in vergelijking met andere reisverslagen uit die tijd. Deze man beschrijft hoe

hij met zijn 300 ezels naar Nubië reist en onderweg allerlei staatjes passeert die zich blijkbaar langs de Nijl en in de woestijn bevonden. Sommige staatjes waren hem vijandig gezind, andere toonden zich hulpvaardig. Verder bericht Harchoef over de exotische producten die hij van zijn reis meebracht voor de elite van zijn land, zoals ivoor en pantervellen.”

“Harchoefs reis begint in een stad in het Nijldal, die op dezelfde hoogte ligt als de plek waar de karavaanroute de Dakhla-oase binnenkomt. Het is duidelijk dat hij vanuit deze stad naar het westen gaat om uiteindelijk ten zuiden van Egypte, in Nubië, aan te komen. De precieze route kent niemand, want de plaatsnamen die Harchoef vermeldt, zijn niet geïdentificeerd. Als je die route naar het westen neemt, beland je in de Dakhla-oase. Het is wel wat speculatief om te stellen dat de ontdekte karavaanroute de weg van Harchoef is, want misschien lopen er daar nog meer onontdekte wegen. Maar onwaarschijnlijk is het niet. Het is een heel eigenaardig gevoel om misschien in de voetsporen van Harchoef te lopen. Je zou het kunnen vergelijken met Europese ontdekkingsreizigers die in Afrika onderweg zijn en zich plots realiseren dat ze op dezelfde plek staan als Stanley en Livingstone!”

Vroeg Egyptisch imperialisme

Wat is verder het historische belang van de ontdekking van de karavaanweg? “We stellen vast dat de Egyptenaren, die tot dan toe alleen in het Nijldal zaten, vroeger dan verwacht hun grenzen overtraden. In een oase in het midden van de woestijn stichtten ze een stad. Als je naar de grafomvang en de inhoud van de graven kijkt, moet het een belangrijke stad geweest zijn. De chefs van deze nederzetting behoorden tot de nationale top. Hun tombes zijn te vergelijken met de ambtenarengraven rondom de piramides bij de hoofdstad Memphis.”

“Je kan je afvragen waarom de oude Egyptenaren zo’n belangrijke nederzetting buiten de normale paden stichtten. Op hetzelfde moment startten ze ook ten zuiden van Egypte, in Nubië, met de bouw van forten. De Egyptenaren ondernamen dus naar beide kanten grootse operaties die een belangrijke betekenis moeten hebben gehad voor de internationale politiek. Meestal neemt men echter aan dat Egypte pas vanaf 1550 voor Christus een imperialistische mogendheid werd.”

“Tot nu toe staat Ayn Asil in mijn vak als een geïsoleerd punt op de kaart. Het zou zijn alsof je Brugge opgraaft, zonder te weten wat België was in de Middeleeuwen. Dat vind ik het spannende aan mijn onderzoek. De ontdekte karavaanweg geeft een idee over het achterland van deze stad. Zoals ik al zei hebben wij ontdekt dat de Egyptenaren een eeuw vroeger dan aangenomen werd, deze oase bereikt hebben. De keramiek leert dat ze

reeds in 2450 voor Christus binnentrokken in wat volgens mij een totaal on-Egyptische omgeving moet zijn geweest. Op dat moment werd de oase bevolkt door een herdersvolk van de zogenaamde *Sjeich Moeftah*-cultuur. Daarvan is nog vrij weinig bekend: het is een ‘nieuwe’ prehistorische cultuur. Sociologisch gezien heeft die inheemse cultuur door de Egyptische intrede zijn eigen karakter verloren: deze mensen zijn geassimileerd in de Egyptische cultuur. Een stukje kolonisatiegeschiedenis avant la lettre dus.”

Welke toekomstplannen heeft het onderzoeksteam nog? “We spelen met het idee om ons zelf ezeltjes aan te schaffen om te zien hoe je met een ezelskaravaan deze route aflegt. Niet elke ezel is geschikt voor dit soort ondernemingen. Het is dus heel belangrijk dat je de juiste soort ezel koopt!”